

Monok István–Buda Attila: A magyar bibliofília képeskönyve

(Fényképezte Hapák József), Bp., Korona – OSzK, 2006.

A bibliofília (könyvszeretet, a gyűjtési mániá, amely jó esetben túlmutat az öncélú felhalmozáson) rendkívüli módon összetett és sokszínű jelenség. Egyaránt tárgya lehet a könyvtár-, nyomdászati- és művelődéstörténeti kutatásoknak, az iparművészeti és művészettörténeti értekezéseknek. Bár az eddigi magyar könyvtörténeti összefoglalásokban rendszerint kiemelték a bibliofil vonásokat mutató gyűjtőket, a témát ilyen gazdagon és látványosan még sohasem boncolgatták. Az albumszerű kialakítás, az archaizáló védőborító, a felhasznált papíryanag és nyomdatechnika mind igyekszik megfelelni a tartalom állította követelményeknek. A kötet 2007-ben kiérdemelte a Fitz József-díjat is.

Monok István és Buda Attila remek munkát végzett: a szöveg egyszerre élvezetes, olvasmányos, ugyanakkor a kevésbé felkészült olvasót sem riasztják végeláthatatlan sorok. Sikerült megtalálniuk a kép és a szöveg helyes arányát. Az adatok megbízhatóságát és naprakészségét nemcsak a szerzők garantálják, hanem három tucatnál több könyvtár, múzeum és levéltár, valamint azok tudományos munkatársai is.

A kezdeti áttekintő jellegű, az olvasás történetével foglalkozó bevezető tanulmány után nyomon követhetjük, hogyan alakult a hazai bibliofília története az elmúlt ezer esztendőben. A korai források és emlékek rendszerint hiányoznak, illetve csak mutatóban maradtak meg, ennek ellenére önálló fejezet mutatja be az első öt évszázad legnagyobb könyvgyűjtőit: az Árpád-házi és Anjou uralkodókat, az Itáliában képzett humanista főpapokat (elég csak Janus Pannoniusra utalnunk), majd kiemelve Hunyadi Mátyást szétszórattott Corvináival. Az itt bemutatott illusztrált kódexeken keresztül

közelebb kerülhetünk a könyvnyomtatás feltalálása előtti művelődés világához.

A továbbiakban három fejezet a könyvek és kéziratok korai szerelmeseivel foglalkozik. Elsőként közülük a főpapokkal: mások mellett a történetíró Oláh Miklós esztergomi érsek, Esterházy Károly egri-, Batthyány Ignác gyulafehérvári- és Klimó György pécsi püspökök gyűjteményeivel. Ezt követően Zsámboky Jánostól Bél Mátyásig háromszáz év tudóskönyvtáraiból válogathatunk. Filológusok, teológusok, történészek, orvosok, jogászok, gyógyszerészek rövid bemutatása gazdagítja a kötetet. A legjobban dokumentálható főúri könyvtáralapítókról szóló rész foglalja el a kötet csaknem negyedét. A Batthyány-család németújvári és körmendi, a Nádasdy-család sárvári, Thurzó György felső-magyarországi gyűjteményei és a református erdélyi fejedelmek bibliotékái sok esetben nem csak a patrónus nemes egyéni érdeklődése szerint alakultak, hanem az udvar, mint művelődési központ és egyházszerző hatalom igényeit is kiszolgálták. Egyfajta kézikönyvtárat létesítettek a környezetükben dolgozó szakembereknek. Kiemelkedik közülük a költő Zrínyi Miklós, aki arányaiban egyedülállóan sok irodalmi és hadtudományi művet vásárolt össze. Az Esterházyak, a Rádayak, a Teleki-család, valamint Festetics György könyveinek bemutatása a korábbiakhoz hasonlóan gazdagon illusztrált. A fejezet végére került a nemzeti könyvtár alapítójának, Széchényi Ferenc kincseinek ismertetése.

Az album harmadát kitevő utolsó fejezet a bibliofília igazi virágkorát, az újkori gyűjtők két évszázadát mutatja be. Az irodalmárok közül most csak a kifinomult gyűjtőt, Kazinczyt, a válogatott klasszikus re-

mekírókkal bíró Kölcheyt, az első kiadások szerelmesét, Szabó Dezsőt, és a többgenerációs családi bibliotékát tovább gyarapító Babitsot emeljük ki. A történészeket mások mellett Thallóczy és Horvát István, a politikusokat Eötvös József és Apponyi Sándor reprezentálják. A 19. századi felsőpapságból kiemelkedik Somogyi Károly, aki az 1879-es tiszai árvíz után enciklopédikus gyűjteményét Szeged városára hagyta. Az utolsó bibliofil a sorban Borda Lajos, aki több mint három évtizede nemcsak ritkaságokkal kereskedik, de együttal értő gyűjtőjük is.

A szöveget angol nyelvű rezümé, szakirodalmi segédlet és a használatot elősegítő névmutató zárja.

A gyűjtemények rövid jellemzése mellől nem maradhat el a bibliofilát kísérő jelenségek bemutatása sem. Az ex librisek pazar, tulajdonosi portrét vagy címert tartalmazó nyomtatott és pecsételt változatai, a kötésre szánt, szintén tulajdonjegyként használt bélyegzett supralibrosok és az autográf tulajdonosi jegyzetek előkelő helyet foglalnak el, kiegészülve a könyvjegyzékek (hagyatéki összeírásban, katalógusban fennmaradt) fotóival.

Mindenképpen ki kell emelnünk Hapák József fotóművész munkáját, akinek remek érzéke van mind az egész oldalt betöltő káprázatos kötések, kézzel illusztrált kódexlapok, metszetek bemutatásához, mind a látványos részletek kiemeléséhez (ahogy ez a *Bibliás Rákócziak* és a szintén Fitz-díjas *A Debreceni Református Kollégium kincsei* című köteténél is megfigyelhető). A gerinceket és könyvtesteket ábrázoló képeknél szinte kézzel fogható a kötetek térbeli megjelenése.

Az album portréinak megválasztásakor arra törekedtek az összeállítók, hogy ne csak az untig ismert, de ritkábban felhasznált grafikák és festmények is kerüljenek a kötetbe. A szöveg hátterét kellemes, hol

kéziratokat, hol metszeteket, máskor kötés- vagy pecsétrészletet idéző, esetleg színes nyomatok adják. Bár a képek feldolgozásába olykor kisebb hibák csúsztak (tükörképben megjelenített Képes Krónika, helyenként eldolgatlanul ható képszélek), az összehatást jelentősen nem befolyásolják. A nyomás szépen sikerült: a kódexek aranyozott miniatűrűi és a széldíszek pompásan csillannak meg az olvasó előtt; élethűen jelennek meg az évszázados lapok, legyenek azok akár pergamenből, merített rongypapírból vagy a cellulóz alapú modernebb változatból. Ugyancsak szemléletes példákkal találkozhatunk vaknyomásos reneszánsz natúr-, vagy görgetővel díszített-aranyozott és festett bőrkötésekre, liturgikus kódexek lapjába kötött könyvekre, klasszicista-izlésű francia-kötésre, vagy a kortárs bőrrátétes és papírborításra.

Végezetül álljon itt néhány példa, mit tartogat a mű a debreceni olvasóközönség számára. Sinai Miklós püspök és egyháztörténész, Cseh-Szombaty József országos főorvos, Récsei János esperes és Lugossy József (a rövidség kedvéért nevezzük csak polihisztornak) könyvei közül is feltűnik jó néhány remek darab, melyeket a Debreceni Református Kollégium Nagykönyvtára őriz. A névsorból mindössze a külföldi tanulmányútja során egész könyvtárat összevásárló Maróthi György professzor nevét hiányolhatjuk.

Reprezentatív, egyben úttörő vállalkozás az album. Eddig hasonló nem készült, amely ilyen egyszerűen, ugyanakkor tömör alaposan tájékoztatva, ennyire látványosan ragadta volna meg a hazai könyvgyűjtés története iránt érdeklődőt. Lapozgatva kellemes órákat tölthetünk el a számos esetben ma már sajnos nem létező, szétszóródott és nyomaveszett, a Kárpát-medence egykori magaskultúráját magába foglaló és kisugárzó bibliotékákban.

Oláh Róbert